
САНЖАРОВЕЦЬ В.М.,
кандидат філософських наук,
кафедра політології та соціальних
технологій, Національний
авіаційний університет,
м. Київ

ПЕРСПЕКТИВИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В ОРГАНАХ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

У статті розглядаються рекомендації органам місцевого самоврядування щодо створення центрів для соціальної роботи в громаді. Що є частиною зобов'язань виконання соціальної хартії та необхідністю в сучасних умовах українського суспільства для запобігання негативних наслідків та соціальних девіацій.

Ключові слова: соціальна робота, соціальний працівник, соціальні центри, соціальні послуги.

В статье рассматриваются рекомендации органам местного самоуправления по созданию центров для социальной работы в общине. Что является частью обязательств выполнения социальной хартии и необходимостью в современных условиях украинского общества для предотвращения негативных последствий и социальных девиаций.

Ключевые слова: социальная работа, социальный работник, социальные центры, социальные услуги.

The article considers the recommendations to local governments for the establishment of centers for social work in the community. That is part of the fulfillment of obligations Social Charter and the need in modern conditions Ukrainian society for the prevention of negative consequences and social deviations. Local authorities determine the range of services needed to ensure guaranteed minimum level of social services per capita within the entire territory of Ukraine. So vivid is the actual emptiness of the rule which requires revision. NGOs are social orientation course for active cooperation with various government agencies territorial communities, educational institutions, social services of various types, preschool institutions is a prerequisite for democratization and social opportunities competing services.

Key words: social work, social worker, social centers, social services.

ступ

Всьогодні в Україні відбувається реформування органів місцевого самоврядування з метою забезпечення належного рівня життя населення. Однією зі складових такої реформи є вдосконалення системи надання соціальних послуг. Система надання соціальних послуг – це важливий елемент соціально-економічного та територіального вирівнювання регіонів і громад[1], а її розвиток є частиною зобов'язань України щодо виконання Європейської соціальної хартії. Стаття 14 Хартії визначає, що країни, які до неї приєдналися, зобов'язуються:

1) сприяти функціонуванню служб або створювати служби, які, завдяки використанню методів соціальної роботи, сприяли б підвищенню добробуту і розвитку як окремих осіб, так і груп осіб у суспільстві, а також їхній адаптації до соціального середовища;

2) заохочувати окремих осіб та добровільні або інші організації до участі у створенні та функціонуванні таких служб.

Інститут фахівців із соціальної роботи розвивається, соціальні працівники мають виявляти категорії населення яким потрібна кваліфікована психологічна, педагогічна, соціальна й правова та ін. допомога, сприяти у працевлаштуванні, отриманні виплат і пільг, навичкам дозвілля тощо. Водночас, в соціальних службах пра-

цюють вчителі, економісти та ін. ступінь підготовленості яких до надання соціальних послуг в значній кількості випадків є недостатнім як за освітньо-кваліфікаційним рівнем, так і за напрямками освіти. Це зумовлено, зокрема, відсутністю достатньої нормативної бази, яка б контролювала діяльність зазначеної категорії надавачів соціальних послуг. Завдяки змінам до Закону «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» розширено коло осіб, для яких встановлені нормативи соціальних послуг, забезпечена можливість визначення переліку, видів, обсягів, норм та нормативів соціальних послуг, що надаються за рахунок державного та місцевого бюджетів[2].

Місцеві органи влади визначають обсяг послуг, необхідних для забезпечення гарантованого державою мінімального рівня соціальних послуг на душу населення в межах усієї території України. Отже, наочною є фактична беззмістовність даної норми, яка потребує перегляду. До того ж, централізоване встановлення «нормативу потреби» ігнорує реальні запити територіальних громад щодо соціального обслуговування, тобто суперечить принципу адресності соціальної підтримки.

Аналіз праць та публікацій

У працях вітчизняних учених і дослідників (С. Бандура, К. Батигіної, О. Безпалько, Н. Власенка, В. Гошовської,

А. Гриненко, К. Дубич, А. Колода, І. Зверев, І. Курило, Т. Лях, О. Макарової, М. Мокляк, О. Новікової, Ж. Петрович, О. Піщуліної, Н. Романової, О. Савченко, Ю. Сасенка, Т. Семигіної, О. Скороход, І. Ярошенко) ґрунтовно вивчаються аспекти соціальних послуг через призму різних галузей науки.

Постановка завдання

Привернути увагу органів місцевого самоврядування до проблеми якості соціальних послуг у громаді. Пояснити необхідність ефективної соціальної роботи в соціальних службах.

Основна частина

Перелік соціальних послуг, що надаються особам, які перебувають у складних життєвих обставинах і не можуть самостійно їх подолати (Наказ Мінсоцполітики від 03.09.2012 р. № 537). Створення Переліку стало підвалиною для інших заходів: стандартизації соціальних послуг, визначення порядку соціального замовлення, унормування діяльності щодо вивчення потреб (як індивідуальних, так і територіальних) у соціальному обслуговуванні. Перелік охоплює та розкриває зміст п'ятнадцяти видів основних соціальних послуг, що дозволяє розпочати узгодження напрямів діяльності центрів соціальних служб й територіальних центрів соціального обслуговування (соціальних послуг). Важливим є відхід від категоріального підходу: перелік не визначає, які саме групи мають право на отримання тих чи інших послуг, що дозволяє більш гнучко реагувати на потреби осіб, груп та сімей у складних життєвих обставинах (у т.ч. точніше визначати вартість наданих послуг та розмір оплати), розробляючи адресний «пакет» послуг у кожному конкретному випадку для його ведення.

Важливим здобутком є те, що порядок визначає процедуру та умови

проведення атестації не лише соціальних працівників, а й інших фахівців, які здійснюють надання соціальних та реабілітаційних послуг, зайняті в установах і закладах, що надають такі послуги (Наказ Мінсоцполітики від 01.10.2012 р. № 612). Необхідним в сучасних умовах є розширення кола професіоналів та фахівців (фахівець із соціальної допомоги вдома, фахівець із соціальної роботи, соціальний працівник, психолог, інструктор з трудової адаптації, фахівець з фізичної реабілітації, реабілітолог, юрист), які можуть залучатися до надання соціальних послуг широкого спектру.

Методичні рекомендації визначення потреб населення адміністративно-територіальної одиниці у соціальних послугах (Наказ Мінсоцполітики від 15.10.2012 р. № 648). Розвиток системи надання соціальних послуг передбачає наближення соціальних послуг до громадян, які знаходяться в складних життєвих обставинах на території громади. Це потребує не тільки повноважень в їх наданні, але і коштів з місцевого бюджету. Отже, розробка методики визначення потреб населення у соціальних послугах є важливим кроком на шляху підвищення ефективності системи соціального обслуговування. Критерії діяльності суб'єктів, що надають соціальні послуги (Постанова КМУ від 14.11.2012 р. № 1039) розроблені задля встановлення єдиних вимог до відповідних інституцій, незалежно від їх форми власності та господарювання. Позитивом є можливість залучати широке коло фахівців до надання соціальних послуг завдяки встановленню вимоги лише до виду та рівня їхньої освіти. Запропонований підхід збільшує кількість потенційних надавачів послуг, проте для суб'єктів, що надають соціальні послуги з кризового та екстреного втручання, со-

ціальної профілактики, критерієм є наявність автотранспортних засобів. Відповідно ж до Переліку соціальних послуг: а) кризове та екстрене втручання – це, крім надання невідкладної медичної допомоги, психологічна допомога (консультування, підтримка, діагностика, корекція, психотерапія, реабілітація); надання інформації з питань соціального захисту населення; допомога в організації взаємодії з іншими фахівцями та службами; представництво інтересів, корекція сімейних стосунків; допомога в отриманні безоплатної правової допомоги; організація надання притулку; б) соціальна профілактика – організація навчання та просвіти; довідкові послуги; розроблення та розповсюдження рекламно-інформаційних матеріалів щодо надання соціальних послуг.

Органи місцевого самоврядування розуміють, що тепер вони мають відповідальність за формування та наповнення власних бюджетів, тому прийматимуть відповідні організаційні та змістовні рішення. Про це сказав заступник Міністра регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства В'ячеслав Негода під час другого засідання постмоніторингової групи Конгресу місцевих і регіональних влад Ради Європи. За його словами, міжбюджетні відносини потребують суттєвої зміни підходів в роботі органів місцевого самоврядування, які вже відчули відповідальність за наповнення власних бюджетів, а не тільки за складання кошторисів, як це було раніше.

Перше засідання постмоніторингової групи відбулось у Києві 9-10 грудня 2014 р. і було зосереджено на виконанні рекомендації «передати повноваження адміністрацій у районах та областях виборним представникам для створення підпорядкованої

їм адміністрації». Представниками Конгресу та української влади була погоджена проміжна дорожня карта. Неохідно надавати соціальні послуги підвищуючи їхню якість через запровадження соціального замовлення членів громади.

Велика кількість управлінь, які за своїми положеннями працюють з різними категоріями клієнтів соціальної роботи, практичних послуг надати не можуть. У державних закладах затверджені нормативи щодо штату, кваліфікації соціальних працівників, робочих графіків тощо. Тим часом громадські організації можуть залучати грантові кошти й поєднувати два джерела фінансування для вирішення проблем.

Соціальні центри та спеціальні служби, уповноважені державою реалізувати соціальну політику шляхом проведення соціальної роботи з різними категоріями клієнтів. Соціальні центри належать до соціальних служб територіального охоплення, що дасть можливість: залучити спеціалістів певного профілю та необхідної кваліфікації; створити можливості для клієнтів певної територіальної одиниці користуватися послугами спеціалістів; чітко виокремити конкретні соціальні проблеми осіб, сімей і молоді певної громади та об'єднати її ресурси для їх вирішення; посилити відповідальність керівників та виконавців за кінцевий результат діяльності. Неурядові організації намагаються об'єднатися, обмінюватися ресурсами.

Неурядові та громадські організації соціального спрямування беруть курс на активну співпрацю з різними державними організаціями територіальної громади: загальноосвітніми закладами, соціальними службами різного типу, позашкільними установами. Перш за все, неурядові організації не завжди мають належне приміщення

для здійснення своєї діяльності, тому в рамках співпраці з державними організаціями вони можуть розгортати свою діяльність на їх території.

Співпраця з громадськими організаціями є також досить значущою для соціальних центрів. Досить часто в громадських організаціях є кошти для реалізації певних програм чи окремих заходів, але не завжди вони мають належний досвід в створенні окремих напрямів соціальної діяльності, тому звертаються за допомогою до фахівців соціальної сфери. Оскільки громадські організації орієнтовані на те, щоб надавати свої послуги достатній кількості клієнтів, вони зацікавлені розвивати свою активність. Можливість підвищити рівень професійної компетентності фахівців соціальної сфери шляхом участі у тренінгах, навчальних семінарах, конференціях, круглих столах, що проводять неурядові організації, впровадити в практику соціальної роботи, ініційовані громадськими організаціями, акумулювати ресурси державних і неурядових організацій з метою поліпшення соціального ефекту від різноманітних соціальних програм, які реалізують соціальні служби, апробувати нові моделі надання соціальних послуг різним групам клієнтів.

Соціальні центри можуть створюватися відповідними органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, належати до сфери їх управління і підпорядковуються, відповідно, органу виконавчої влади чи виконавчому органу сільської, селищної, міської ради. Система соціальних центрів функціонує на державному, регіональному та місцевому рівнях.

При соціальних центрах мають діяти різні спеціалізовані формування:

- служба соціальної підтримки осіб, груп, сім'ї;
- служба для осіб, що повернулись із

місць позбавлення волі;

- служба по роботі з тимчасово переселеними особами;
- служба по роботі з військовослужбовцями;
- служба по роботі зі споживачами алкоголю, ін'єкційних наркотиків;
- мобільний консультаційний пункт соціальної роботи;
- школа волонтерів; студентська соціальна служба, при наявності навчального закладу;
- служба „Телефон довіри”; інформаційно-ресурсна служба; консультаційний пункт.

Соціальні центри, керуючись рекомендаціями Державної соціальної служби, свою роботу на місцях повинні організовувати за такими напрямками: раннє виявлення, облік, ведення банку даних та соціальний супровід осіб, груп, сімей, які опинилися в складних життєвих обставинах; соціальний патронаж багатодітних сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах; підготовка до самостійного життя, соціальна адаптація, соціальний супровід дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування; здійснення соціальної роботи, спрямованої на запобігання відмовам від новонароджених дітей, соціальна підтримка вагітних жінок та жінок з новонародженими дітьми; пошук, відбір, навчання та забезпечення соціального супроводу прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу (ДБСТ); соціальна підтримка ВІЛ-інфікованих вагітних жінок, дітей, молоді та членів їх сімей. За три місяці 2015 року в Україні за даними Українського центру контролю за соціально небезпечними захворюваннями МОЗ України було зареєстровано 3 216 нових випадків ВІЛ-інфекції (з них 685 дітей до 14 років); здійснення соціально-психологічної реабілітації

дітей та молоді з функціональними обмеженнями; здійснення соціально-профілактичної роботи щодо запобігання правопорушенням та соціально небезпечних хвороб, в тому числі серед груп ризику, подолання їх наслідків, формування навичок здорового способу життя; надання соціальних послуг та здійснення соціального патронажу неповнолітніх та молоді, які перебувають або звільняються з місць позбавлення волі; з переселенцями; зі звільненими військовослужбовцями; розробка та поширення соціальної реклами.

Висновок

Отже основними формами соціальної роботи у соціальних центрах є: консультації; тренінги, лекторії, семінари, круглі столи, ігротеки, фестивалі, конференції, тематичні тижні, свята, конкурси, шоу-програми, виставки, екскурсії, інтерактивні театри, благодійні акції, клуби, ярмарки, використання методик коучингу. При можливості органами місцевого самоврядування окрім соціальних центрів можуть створювати центри: соціально-психологічної допомоги, соціальний гуртожиток, соціальний центр матері та дитини, соціально-психологічної реабілітації для дітей та молоді з функціональними обмеженнями, для ВІЛ-інфікованих дітей та молоді, а також має проводитись робота з реабілітації тимчасово переселеними особами та постраждалими від бойових дій.

Центри соціально-психологічної реабілітаційної допомоги - заклад, у якому надають соціальні послуги особам, які опинилися у складних життєвих обставинах, наша держава опинилась саме в таких умовах. Центри створює місцевий орган виконавчої влади та органами місцевого самоврядування. Основне завдання центрів - надання невідкладних психологічних,

соціально-побутових, соціально-реабілітаційних, соціально-педагогічних, соціально-медичних, соціально-економічних, інформаційних і юридичних послуг, послуг із працевлаштування осіб у складних життєвих обставинах для сприяння їх якнайшвидшому поверненню до нормальних умов життєдіяльності. До таких центрів, зокрема, приймають осіб, які опинилися у складних життєвих обставинах.

Прийняття осіб до центрів соціально-психологічної реабілітаційної допомоги здійснюють на підставі направлення за місцем проживання осіб, за клопотаннями органів місцевого самоврядування, неурядових та громадських організацій. Можливо використувати досвід Польщі, яка пройшла шлях становлення територіальних громад.

Група спеціалістів, яка працює в соціальному центрі (психолог, вихователь, соціальний педагог, соціальний працівник, медична сестра, юрист, тренер), розробляє індивідуальний план реабілітації, в якому дається характеристика причини виникнення складної життєвої ситуації, визначаються види необхідної допомоги та форми психокорекційної роботи. План індивідуальної реабілітації містить комплекс завдань та заходів щодо реабілітації з урахуванням вікових та особистісних особливостей, ступеня дезадаптації за такими напрямками: захист прав осіб та надання соціальної допомоги (вирішенні правових, в тому числі житлових проблем; здійсненні соціального патронажу); побутова реабілітація; організація медичного обстеження та, за необхідності, лікування; соціалізація та інтеграція в соціум (відновлення втрачених та встановлення нових соціальних зв'язків); психологічна реабілітація та корекція (подолання деформацій поведінки,

формування позитивної установки на навчання та працю, вирішення конфліктів з однолітками й дорослими); реабілітація у сфері навчальної діяль-

ності (заходи щодо включення дезадаптованої особи в систему навчання чи перекваліфікації).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Законодавчо-нормативна база соціальних послуг у Франції та Європейському Союзі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eu.prostir.ua/data?t=2&q=258452>
2. Закон України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» 2000 р., зі змінами 2012р.
3. Проект Закону України «Про місцеве самоврядування» http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=54569 3. Європейська соціальна хартія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_062
4. Тюптя Л.Т., Іванова І.Б. Соціальна робота: теорія і практика: Навч. посіб. – К.: Знання, 2008. –574 с.